
SERİ

B

CİLT

42

SAYI

1-2

1992

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ

DERGİSİ

KORUNAN ALANLARLA UYUMLU TURİZM ETKİNLİKLERİNİN TEMEL NİTELİKLERİ

Ar. Gör. Yalçın KUVAN¹⁾

Kısa Özet

Turizmin yeni bir boyut kazanarak doğal kaynakları ve korunan alanları daha fazla kullanma eğiliminde olması, bu alanların sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihsel değerlerin korunmasını ve turizm amaçlı kullanımlarla sağladığı yararları birlikte ele alacak bir turizm anlayışının benimsenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmada, çeşitli uluslararası kuruluşların bu konudaki çalışmalarından örnekler verilerek "korunan alanlarla uyumlu" ya da "doğayla dost turizm anlayışı" kavramsal açıdan tanıtılmış, genel özellikleri üzerinde durulmuş, dünyada ve ülkemizdeki korunan alanlarla ilgili özet bilgiler verilmiştir.

1. GİRİŞ

Turizm alanında son yıllarda yaşanan gelişme ve değişimler korunan alanlar üzerindeki turizm baskısını artırmıştır. Özellikle konuyla ilgilenen uluslararası kuruluşlar yeni turizm eğilimlerini saptayarak yeni bakış açılarını ve yaklaşımları gündeme getirmiş, bu alanların yapısıyla uyumlu bir turizm için öneriler geliştirmişlerdir.

Geçmişte deniz yolculukları, dağcılık, manzara seyri v.b. etkinlikler doğaya yönelişin simgesini oluşturmuşlardır. Günümüzde bu etkinlikler artarak devam etmiş, bunlara düzensiz kentleşmenin, aşırı nüfus artışının, plânsız endüstrileşmenin birlikte getirdikleri olumsuz yaşam koşulları da eklenince turizm olgusu içinde insanların öncelikle yöneldikleri ve tercih ettikleri kaynakların başında ormanlar, nehir, göl, deniz v.b. su kaynakları, kırsal, yabanıl yaşam öğelerinin geldiği görülmüştür (AKESEN 1985).

Avrupa Ulusal Parklar ve Tabiat Parkları Federasyonu FNNPE, önümüzdeki yıllarda "doğayla dost turizm" anlayışının gelişeceğini, kültür ve eğitim turizmine yönelik doğa ve açık hava etkinliklerine olan talebin artacağını belirtmektedir. Bu eğilimler doğrultusunda yeni turizm anlayışı, doğal ve kültürel değerlerin korunmasını amaçlayan, insanların bu değerleri işlevleri ve özellikle-

1) I. Ü. Orman Fakültesi, Ormanlık Politikası Anabilim Dalı

riyle tanınmasını sağlayacak tanıtım ve eğitim faaliyetlerine yer veren, büyük grup aktiviteleri yerine küçük ve bireysel aktiviteleri özendirilen bir nitelik taşımaktadır. Bu turizm aktiviteleri "yumuşak turizm", "doğa turizmi", "sürdürülebilir turizm", "alternatif turizm", "yeşil turizm", "ekoturizm" gibi çeşitli adlarla anılmaktadır (GÜLEZ 1993; SIMPSON 1993).

Bu yaklaşımın tersine, günümüze değin süregelen ve "kitle turizmi" ya da "sert turizm" olarak adlandırılan deniz, kum ve güneşe dayalı turizm anlayışı, kalabalık ve büyük grup aktivitelerini özendirilen, doğal ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli duyarlılığı göstermeyen, bu değerlerin bilinçsiz bir şekilde kullanılmasına yol açan bir turizm anlayışı olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. KORUNAN ALANLARLA UYUMLU TURİZM KAVRAMI

Dünyamızda doğal alanların, sahip oldukları hayvan ve bitki toplulukları, tarihsel önemleri, eşsiz manzara güzellikleri sayesinde çok sayıda turistin ilgi alanı haline geldiği bir gerçektir. Bu alanlarda bir yandan çeşitli koruma statüleriyle etkin bir koruma gerçekleştirilmeye çalışılırken, bir yandan da bu turistik talepleri koruma amacına uygun bir şekilde karşılamak için yeni bir turizm türü ve anlayışı gelişmektedir.

Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği IUCN, ekoturizm olarak adlandırdığı bu turizm türünü, "daha az bozulmuş doğal alanların tercih edildiği, geçmişteki ve günümüzdeki kültürel özelliklerle beraber yabancı bitki ve hayvanların, manzara güzelliklerinin zevk alınarak izlendiği, alanın sahip olduğu doğal ve kültürel kaynakların korunması ve geliştirilmesinin desteklendiği bir turizm türüdür" biçiminde tanımlamıştır.

SIMPSON (1993), sürdürülebilir turizm, "bir alanın doğal ve kültürel kaynaklarının korunması ile çevresel, sosyal ve ekonomik yararlarının birlikte sürdürüldüğü etkinliklerdir" şeklinde bir tanım yapmış ve bu etkinliklerin yerel çevreyle uyumlu bir gelişme içinde olması gerektiğini vurgulamıştır.

Tanımlarda da görüldüğü gibi, doğal ve kültürel değerlerin, yerel kültürlerin korunması konusundaki duyarlılık, doğa ve turizm olgularının karşılıklı yararlılık ilkesinde birlikteliği, doğayı tanıma ve araştırma özelliği taşıyan etkinlikler, korunan alanlarla uyumlu turizmi tanımlayan başlıca öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. DÜNYA'DA VE ÜLKEMİZDE KORUNAN ALANLAR

Korunan alanlar, biyolojik çeşitliliğin, doğal ve kültürel kaynakların sürekliliğini ve korunmasını sağlamak amacıyla kurulan, yasalarla ve diğer etkili araçlarla yönetilen kara ve deniz parçalarıdır (IUCN 1994). Bu alanlar, doğa koruma amacını taşımaları yanında, bu amaçla ters düşmeyecek insan kullanımına yönelik işlevler de üstlenerek ekolojik, toplumsal ve ekonomik açıdan birçok yararlar üretmektedirler.

IUCN bünyesinde bir kuruluş olan Ulusal Parklar ve Korunan Alanlar Komisyonu CNPPA'nın özel ilgi ve etkinlik alanına giren korunan alanların dünya ve ülkemiz ölçeğinde sayıları ve kapladıkları alanlar 1993 Birleşmiş Milletler Ulusal Parklar ve Korunan Alanlar listesinden yararlanılarak aşağıdaki biçimde düzenlenmiştir (Tablo 1 ve Tablo 2).

Dünyada bu alanların dışında, CNPPA'nın değerlendirmeleri ve etkinlik alanı içine girmeyen fakat IUCN'nin ilgilendiği; Doğal Kaynak Rezerv Alanları, Antropolojik Rezerv Alanları, Çok Yönlü Kullanım Alanları ile uluslararası kurumlar ve programlarca korunmaları sağlanan; Biyosfer Rezerv Alanları, Dünya Miras Alanları gibi korunan alanların bulunduğu unutulmamalıdır.

Tablo 1 : Dünyadaki Korunan Alanların Sayıları ve Kapladıkları Alanlar.

Korunan Alan Sınıfı	Sayı	Kapladıkları Alan (Hektar)
1. Bilimsel Rezerv Alanları	1460	86.473.325
2. Ulusal Parklar	2041	376.784.187
3. Doğal Anıtlar / Doğal Vurgu Noktaları	250	13.686.191
4. Yönetilen Doğa Rezerv Alanları / Yaban Hayatı Koruma Alanları	3808	308.314.011
5. Peyzaj Koruma Alanları	2273	141.091.932
Toplam	9832	926.349.646

Kaynak: IUCN, 1993 United Nations List of National Parks and Protected Areas, 1994.

Tablo 2 : Türkiye'deki Korunan Alanların Sayıları ve Kapladıkları Alanlar

Korunan Alan Sınıfı	Sayı	Kapladıkları Alan (Hektar)
1. Bilimsel Rezerv Alanları	4	20.903
2. Ulusal Parklar	19	395.977
3. Doğal Anıtlar / Doğal Vurgu Noktaları	0	0
4. Yönetilen Doğa Rezerv Alanları / Yaban Hayatı Koruma Alanları	14	300.650
5. Peyzaj Koruma Alanları	7	101.911
Toplam	44	819.441

Kaynak: IUCN, 1993 United Nations List of National Parks and Protected Areas, 1994.

Ülkemizde bugün, CNPPA'nın değerlendirmeye henüz almadığı yeni kurulan alanlarla birlikte toplam 30 ulusal park, 32 doğayı koruma alanı, 10 doğa parkı, 39 doğa anıtı bulunmaktadır. Bu alanlarla birlikte; Av Koruma-Üretim ve Yerleştirme Alanları, Özel Çevre Koruma Bölgeleri, Muhafaza Ormanları, SİT alanları gibi alanlar da, ülkemizde yasal açıdan korunmaları sağlanan diğer alanlardır.

Bu alanlardaki yönetim amaçları her birine özgü niteliklere göre farklılıklar gösterdiğinden, bütün alanların turizm amaçlı kullanımlara elverişli olduğunu söylemek olanaksızdır. Örneğin, bilimsel rezerv alanları, doğal kaynak rezerv alanları gibi alanlarda turistik ve rekreasyonel yararlanmalar söz konusu değildir. Bunun yanında, peyzaj koruma alanları, ulusal parklar, çok yönlü kullanım alanları koruma amacıyla çelişme koşuluyla turizm amaçlı kullanımlara konu olabilmektedir.

4. KORUNAN ALANLARLA UYUMLU TURİZMİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE UYULMASI GEREKEN İLKELER

Dünyanın birçok bölgesinde özellikle kıyı bölgeleri, sulak alanlar ve kış sporlarına elverişli dağlarda koruma amacıyla çelişen aşırı ve bilinçsiz turistik kullanımlar, peyzaj bütünlüğünün ve çekiciliğinin bozulmasına, yaban hayatı ve yerel toplulukların zarar görmesine yol açmaktadır. Kitle turizminden kaynaklanan bu gibi sorunların çözümünde, özellikle uluslararası kuruluşlar tarafından ortaya konan düşünce ve öneriler aydınlatıcı olmaktadır.

SIMPSON (1993), korunan alanlarla uyumlu ve uyumlu olmayan turizm aktiviteleri ile ilgili değerlendirmesinde korunan alanlarla uyumlu turizmin göstergelerini;

- Doğanın güzelliği ve çekiciliği
  - Kültür ve eğitim turizmi
  - Sessiz, küçük dereceli grup aktiviteleri,
- korunan alanlarla uyumlu olmayan turizmin göstergelerini ise;
- Organize olmuş ya da kitle turizmiyle bütünleştirilmiş büyük ölçekli tesisler
  - Kalabalık gruplar nedeniyle gürültüye yol açan ve yaban hayatına zarar veren aktiviteler
  - Kayak ve diğer büyük dereceli sportif etkinlikler ve oyunlar
  - Motorlu taşıtlarla gerçekleştirilen rekreasyonel eylemler
- şeklinde sıralamıştır.

Avrupa Ulusal Parklar ve Tabiat Parkları Federasyonu FNNPE, Avrupa'nın birçok bölgesinde yaptığı araştırmaları esas alarak korunan alanlarla uyumlu ve sürdürülebilir bir turizm için gerekli şartları ya da ilkeleri 15 noktada toplamıştır:

1. Koruma amacının açık bir şekilde belirtilmesi
2. Envanter yapılması
3. Ortak çalışmaların yapılması
4. Sürdürülebilir turizme dayanan düşünce ve değerlerin tanımlanması
5. Sürdürülebilir standart gruplarının ve taşıma kapasitelerinin belirlenmesi
6. Turizm merkezleri ile ziyaretçi gereksinimleri ve beklentileri üzerine araştırma ve analizlerin yapılması
7. Korunan alanlarla uyumlu turizm aktivitelerinin belirlenmesi
8. Doğa ve Kültür esasına dayalı yeni turizm ürünlerinin geliştirilmesi
9. Yatırımların çevresel etkilerinin tesbit edilmesi
10. Zonlama, tanıtım ve eğitim gibi ziyaretçi yönetim etkinliklerine yer verilmesi
11. Uygun trafik yönetim sistemlerinin oluşturulması
12. Bir haberleşme stratejisinin oluşturulması
13. Denetim ve yeniden gözden geçirme amacıyla bir program hazırlanması
14. Eğitim ve diğer gereksinimler için kaynak temin edilmesi
15. Etkinliklerin bir plana göre yürütülmesi

Görüldüğü gibi hem korunan alanların, hem de turizmin geleceği "doğa koruma" amacının gerçekleşmesine bağlıdır. Bu amacın gerçekleşmesinde ise, yerel topluluklar, turizm sektörü ve korunan alan yöneticilerinin işbirliği içinde olması, yerel kültürün ve korunan alanın niteliklerini yansıtan ve bu değerleri koruyan turizm aktivitelerinin seçilmesi, turizm baskısını alanın taşıma kapasitesinin altında tutmak için park içinde zonlar oluşturma, ziyaretçi merkezleri kurma, eğitici ve tanıtıcı faaliyetlere yer verme gibi ziyaretçi yönetim teknikleri geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bunlarla bağlantılı olarak, korunan alanlardaki turizm etkinliklerinden elde edilen gelirin, bu alanların korunması ve yönetimi için geri dönüşümlü bir şekilde kullanılmasının, bu konudaki çalışmaların başarıya ulaşmasında anahtar noktalardan biri olduğu gözden uzak tutulmamalıdır (IUCN 1992).

5. SONUÇ

Kuşkusuz, doğal ve kültürel değerlerin işlevlerini ve özelliklerini bilen, bunları öğrenmek için çaba harcayan bir toplumda "doğa koruma" çalışmaları daha başarılı olacaktır. İnsanları bu konuda bilgilendirme ve bilinçlendirmek için "doğayla dost turizm", bir araç olarak kullanılabilirdiği gibi, kitle turizminden kaynaklanan sorunların aşılmasına da katkıda bulunacaktır.

Korunan alanlardaki turizm etkinlikleri, bölge halkının aktif katılımı ile geliştirilen politikalarla, onların sosyo-ekonomik bakımdan gelişmelerine katkıda bulunacak, böylelikle korunan alanlara yönelik yerel baskılar ortadan kaldırılabilir. Bunun gerçekleşmesi için turizm bölgesel kalkınma stratejisinin bir parçası olarak ele alınmalıdır.

Bu genel değerlendirmeler yanında, ülkemiz için ayrıca şunları söyleyebiliriz. Özellikle Ege ve Akdeniz kıyılarında görülen ve sadece daha fazla kâr elde etmek amacı taşıyan kitle turizmi niteliğindeki uygulamalar sonucu doğal, kültürel ve tarihsel alanlardaki kaynak değerleri zarar görmekte ya da yok olmakta, görsel ve estetik çekicilik bozulmaktadır. Ulusal parklarımız ve diğer korunan alanlarımızda kitle turizmiyle özdeşleşen koruma amacıyla çelişen uygulamalara rastlanmaktadır. Bu gibi sorunların çözümü için doğa koruma amacı taşıyan ve bu yönüyle korunan alanların temel amacıyla çakışan niteliklere sahip bir turizm anlayışının benimsenmesi gerekmektedir. Uluslararası eğilimler ve uygulamalar da bunu doğrulamaktadır.

KAYNAKLAR

- AKESEN, A.. 1985: *Ormanların Turizm Açısından Önemi. Ormanlık ve Çevre. Der. Sayı: 1, Yıl: 1, Ankara.*
- COBB, T.L., 1992: *Managing Tourism In Word Parks and Protected Areas. Proceedings of the 1992 Northeastern Recreation Research Symposium. Forest Service, Report NE-176, New York.*
- GÜLEZ, S. 1993: *Korunan Alanlar ve Turizm. I. Ormanlık Şûrası Tebliğler ve Ön Çalışma Grubu Raporları. Ankara.*
- IUCN Programme on Protected Areas/CNPPA, 1992: *Caracas Action Plan, Gland.*
- IUCN, 1994: *1993 United Nations List of National Parks and Protected Areas. Gland.*
- SIMPSON, R., 1993: *Sustainable Tourism For Europe's Protected Areas-Guidelines And Ways Forward. The Tourist Review, 3/1993.*